NOVICE
kmetijskih, rokodelnih in narodskih rečí.

Na svitlobo dane od krajnske kmetijske družbe.

Odgovorni vrednik *Dr. Janez Bleiweis.*

Tečaj VII. V sredo 18. maliga serpana (julija) 1849. *List 29.*

Kakó bi se dale asekuracíje zoper škodo ognja in toče po nar nizji tarifi napraviti.

Asekuracíje zoper škodo ognja in toče so naprave bolj novih časov. Nekdaj niso ljudjé od takih koristnih rečí clo nič vedili, kér so bili v vsim bolj zabiti. Še le luč omikanja jim je prižgala tudi to spoznanje, si po lahki poti pomagati, če jih nesreča zadene. Pa, Bogú naj bo to potoženo! še dan današnji se jih ne manjka tacih nemarnih gospodarjev, kteri neizrečeno velike dobrote ne spoznajo, ktero te asekuracíje vsacimu gospodarju prinesó.

Poglejmo nar poprej enmalo po druzih deželah in v stare čase nazaj: kje in kdaj so se asekuracíje začéle.

Nar starejši med vsimi asekuracíjami so asekuracíje blagá in bark na morji; že v létu 1435 se je v Barceloni na Španjskim, v létu 1523 pa na Laškim taka asekuracíja začéla.

Na Nemškim so se asekuracíje zoper škodo ognja nar poprej in že pred 100 léti začéle. Würtenberg je mende perva dežela bila, v kteri se je v létu 1726 pogorelska družba začéla. Na Prajsovskim v létu 1742, na Hanoveranskim v létu 1753, in po tém izgledu veči del po celim Nemškim je vladarsto napravo tacih asekuracíj prevzelo, zató kér se je njih očitna dobrota spoznala. Postave so v teh deželah zapovedale, de mora vsak gospodar svoje pohištvo zavarovati, in de ga še ne prašajo nè, ali hoče ali noče. In to je prav. Zakaj če vsi svoje pohištva zavarvajo, gré vsacimu takó malo plačati, de nobeniga ne teží, in vsak je po tém takim saj nar veči revšine obvarovan, če ga nesreča ognja zadéne. — Na Nemškim, Francozkim, Angležkim, kakor zdej tudi na Avstrijanskim se je pa zraven teh deržavnih asekuracíj še več druzih družb vstanovilo, ktere zavarujejo tudi hišno orodje, poljske pridelke i. t. d.

Tudi asekuracíje zoper škodo toče so se izpervíga na Nemškim začéle; kar je nam znano, je bila perva taka družba v Novim Strelicu, potem v Lipnici, Hamburgu, Berolinu, in potem tudi pri nas na Avstrijanskim.

Asekuracíj zoper škodo ognja so se ljudjé že zlo poprijeli — asekuracíj zoper škodo toče se pa še zmirej bolj ogibujejo — zató kér hiša večkrat pogorí, kakor toča polje potolče.

Pa kader jih ta nesreča zadéne, takrat je jok in žalovanje — tode prepôzno je; krave ni več v hlevu.

Dve rečí ste, ktere zaderžujete, de se vsi gospodarji ne zapišejo v te asekuracíje: ena je nečimernost gospodarjev, druga pa létno plačílo, ktero se jim previsoko zdi, posebno pri asekuracíjah zoper točo. In res je, de je ta tarifa predraga.

Kakó pa bi se dala obá ta dva zaderžka odpraviti? Prav lahko. Vsak gospodar brez sneme naj bo primoran v obé dve družbi stopiti. Če bojo vsi gospodarji v družbo zapisani, bo prišlo na eniga tako majhno plačílo, de ga bo vsak lahko odrajtal, če bo vsako léto le trikrat menj v oštaríjo šel, kakor je sicer šel.

Vsaka dežela pa naj si napravi svojo asekuracíjo; to naj se pri prihodnjim pervim deželnim zboru povsod sklene — in poslanci pri tém zboru naj se krepko potegnejo za napravo teh asekuracíj. Mi ne bomo pozabili ob svojim času jih te potrebe opomniti. Že na velikim kmetijskim zboru na Dunaji je bila ta reč sprožena, pa se je deželnim zboram prepustíla.

Kader se bojo nove soseske vstanovile, naj soseskini možjé, kterim ima dober stan njih sosedov pri srcu biti, z veliko gorečostjo to potrebno napravo sprožijo, de bojo vse soseske edinih misel to reč deželnimu zboru v sklep predpoložile.

Se vé, de toča vsih krajev enako ne obiskuje, tedej za vse kraje ne bo môgla enaka tarifa biti; po 20 létni skušnji naj se veči ali manjši tarifa različnih krajev določi.

To so naše misli za zdej le ob kratkim. Naj jih gospodarji, duhovni in vsi uradniki, ki imajo z ljudstvam opraviti in njegovo zaupanje vživajo, dobro prevdarijo in po deželi razširijo, de bojo dobro prevdarjene ob pravim času v pomenek prišle. Imenitna reč je to.

Kakó apno prav gasiti.

Povsod se kaže, de se imajo naši rokodelci še veliko veliko učiti.

Kakor so v marsikterih rečéh naši kmetje in rokodelci mémo kmetov in rokodelcov druzih deželá veliko bolj nevedni, taki so tudi pri gašenji apna. Imamo že tudi pri nas umne možé, ki se v tém dobro znajdejo; večidel so pa taki, ki se še niso ne za eno stopnjo naprej pomaknili od tega, kar so njih spredniki pred 100 in 100 léti brez pomislika počenjali.

Kakó so nekdaj pri nas apno gasili? V apnénco so apna navozili, vode na-nj vlili, ga pomešali — in apno je bilo vgašeno! Kakó večidel še dan današnji pri nas apno gasé? V apnénco apna navozijo, vode na-nj vlijejo, ga pomešajo — in apno je vgašeno!

Ali se pa to pravi: zares apno gasiti? Kratko malo ne!

Apno gasiti se pravi: vsako drobtinco apnenjeniga kamna z vodó takó nasititi, de apno nemore nobene kapljice vode več v-se vzeti.

Na to vižo se veliko več apna naredí, apno je veliko boljši za mavto (molter), in pri zidanji za celo tretjino (za en dritélc) več zda od apna, kakor

ga pri nas gasé. Lejte, velik dobiček! Veliko apna se prišpara, in zidanje je veliko terdniši.

To ni prazen kemijski zmislik, ampak je že davnej poterjena skušnja na Nemškim, Laškim in v druzih deželah.

Vsaki človek, če to reč le enmalo premisli, bo spoznal, de, če se apno po naši stari malopridni navadi gasí, 1) cele kepe neraztopljeniga apnénika v apnénci ostanejo, ki se niso v vodi do dobriga razstopile, 2) ko je apno že vréti začélo, se to vrenje in popolnama gašenje zamorí in zaduší, če se vnovič hladne vode na-nj vlíje, 3) vès kamen v apnu ostane; veči kamen se sicer vùn dobí, kader se mavta dela, manjši kamen pa vunder le v njem ostane, de ni čisto, 4) apno ni nikdar z vodo takó napíto, kakor je treba.

Kakó pa gasé apno na Nemškim, na Laškim in umni zidarji tudi pri nas?

V apnéno trugo, kjer se navadno mavta dela, vlijejo nar pervič toliko vode, de blizo do verha stojí in de prostor za apno ostane. To trugo postavijo tikama apnénce (jame) takó, de enmalo proti tistimu koncu visí, kjer tružne vratica v apnénco peljejo.

Potem se dene apna v trugo, in sicer toliko, de po primeri na 10 veder vode prideta 2 mernika skupama apna.

Zdej se pa apno po celi trugi poravná (zgliha).

Ko je to storjeno, se pustí apno pri miru, de se kuha; le veči kepe se toliko zdrogajo, de voda tudi v sredo téh kep stopi.

Ko se je apno kuhati jenjalo, kar vsaki zidár iz tega lahko spozná, de so se jenjali mehurčiki delati, potem se začné še le mešati sèmtertjè takó dolgo, de je vse kakor gosto mléko. Takó se vse apno popolnama in do dobriga stopí; le kamnje na dnu truge ostane.

Potem se vratica odpró in apnéno mléko se v apnénco spustí.

Kader je vse vùn stêklo, se kamnje, ki je v trugi ostalo, z vodó lepo spêre, ki se je vnovič v trugo vlila, in kamnje se potem z lopato vùn pobere.

Po tem se v trugo, ktera je z vodó kakor pervikrat napolnjena, zopet apna dene in se ravná kakor pervikrat; tako tudi v tretjič in tako dalje, de je apnénca polna.

Tako apno je čisto skozi in skozi, vse je enako gosto, brez vsih kep, kakor maslo, z vodó do dobriga nasiteno, in — kakor smo gori rêkli — za mavto veliko veliko boljši in tečniši.

To ravnanje je lahko, gré naglo izpod rok, in apno je, kakor mora biti.

Jurče razlaga svojimu stricu
cesarski patent od 4. sušca zastran desetíne, tlake in druzih dávšin.

Peto pismo.

Ljubi stric!

4. razdelk patenta očitno pové, de je razloček med pašnimi pravicami v gojzdih, in med pašnimi pravicami na polji po sternišu. Pravíce, ktere imajo kmetje, de smejo v grajšinskih gojzdih svojo živino pasti, ravno tako tudi pravíce lés sekati v grajšinskih gojzdih, in druge služne pravíce med grajšinami in podložnimi imajo nehati, zató kér prihodnjič nima več gruntnih gosposk, pa tudi ne podložnih kmetov, in podložne zaveze med njimi biti. Tode te pravíce, ktere so kmetje dosihmal v gojzdih imeli, in sploh služne pravíce (Servitutsrechte) smějo le proti tem jenjati, de kmetje primerno odškodvanje zató dobijo. Dokler pa to odškodvanje ni izgovorjeno in določeno, imajo te pravíce, kakor so dosihmal bile, kmetam obstati.

Kér so pa te pravíce v mnogoverstnih deželah na posebne okolistave vezane, de je v eni deželi takó, v drugi pa drugač, tedej tudi v tém patentu ni bilo moč, za vse dežele enako odškodvanje izgovoriti. To bojo določíle za vsako deželo posamesno dane postave, po kterih se bojo že večkrat imenovane deželne komisije ravnale, kader bojo to delo začele.

Kar pa pašne pravíce po sternišu, po njivah, ki so za praho pušene, na travnikih po sv. Mihelu in pa pašo po zmerznjenim žitu vtiče, ktera je bila nekdaj v nekterih deželah zavoljo ovčje réje pripušena, je že v 7. razdelku lanjskiga patenta od 7. kimovca očitno izgovorjeno, de te pravíce imajo brez odškodvanja nehati.

5. razdelk patenta govorí od tega, de davšine, ktere iz emfitevtiških in druzih pogodb (kontraktov) zastran razdelitve lastnín izvirajo, in ktere imajo z odškodovanjem nehati, se imajo tako dolgo odrajtovati, dokler se odškodovanje ne zgodí. Samó tlaka se ima že zdej v denarjih pobotati. Dogotovljenje tega odškodvanja je opravílo deželnih komisíj.

Kaj so emfitevtiške pogodbe, to sim Vam že v 4. pismu razločil, kjer sim Vam tudi povedal, de vse davšine, ktere iz téh pogódb izvirajo, imajo le z odškodovanjem nehati. V tém razdelku je pa še od druzih pogódb ali kontraktov govorjenje, ktere dotičejo razdelitev lastníne; in tudi za take davšine, ktere iz téh pogodb izvirajo, gré odškodovanje odrajtati.

6. razdelka, kakor v patentu stojí, morebiti niste popolnama zastopili; ga Vam tedej hočem prav po domače povedati. Tóle pravi: Po patentu od 7. kimovca lanjskiga léta ima desetína s primernim odškodovanjem nehati. Kar se je pa móglo — brez ozíra na slab ali bogat poljski pridelk — vsako léto v blagu cerkvi, šoli, farovžu ali za kakšne druge soseskine potrebe v gotovo odločeni méri odrajtovati, to ni v patentu lanjskiga léta zapopadeno, tedej tudi ni vzdignjeno, se mora pa vunder odkupiti. Postavim, če je dajal gruntar, polgruntar i. t. d. fajmoštru, kaplanu, učeniku, cerkovniku toliko in toliko pšenice, toliko in toliko rèží za béro (kolekturo), ima ta béra tudi jenjati, pa proti tém, de se davšina odkupi.

7. razdelk patenta še enkrat pové, kar sim Vam že v 4. pismu razločil, namreč de patent od 7. kimovca lanjskiga léta ne zadeva časnih gruntnih štantnih pogódb, ktere tedej s tem patentam niso vzdignjene. Beríte še enkrat 4. pismo, če ste morebiti že pozabili: kaj de so časne štantne pogodbe.

Vaš zvest Jurče.

Kakó s človekam ravnati, kteriga
je kolera napadla in kjer ni zdravnika na pomoč.

Kolera je huda bolezin, in perva dolžnost je, če človeka napade, de se berž berž po zdravnika pošlje; zakaj le zdravnik vé sto in sto sicer majnih pa vunder imenitnih lastnost te bolezni razločiti in po tém prave zdravíla bolniku podati. Nobena bolezin, tedaj tudi kolera ne, se ne da po enim kopitu ozdravljati, kér po natori bolníka se tudi natora bolezni spreminja. To pa vé le zdravnik razločiti. Tedej, kar smo v poslednjim listu Novíc opomnili, opomnimo še enkrat: de perva potreba, ako človeka kolera napade, je berž berž po zdravnika poslati. Blagor temu, kterimu umen, in skušen zdravnik na pomoč pride! Čeravno tudi zdravnikam dosti bolnikov po koleri umerje, niso zdravniki vselej tega krivi; huda bolezin sama po sebi, ali predolgo časa v nemar pušena storí, de zdravilo ne pomaga.

Kér se pa dostikrat priméri, posebno po deželi, de ni zravnika dobiti, ki ima na več krajih opraviti — je dobro in potrebno, de se vé v sili kaj početi. Čeravno

to samolastno ozdravljanje ni takó gotovo, kakor zamore zdravnikova pomoč biti, je vunder to zdravílo, ki ga Vam bomo mi za silo svetovali, že sto- in stokrat skušnja poterdíla, in kdor se v sili po tem ravná, ne bo druzih dostikrat gotovo škodljivih rečí jemal.

Predin pa to zdravílo oznanimo, bomo kolero enmalo natanjčniši popisali.

Kolera se navadno začné z drisko brez bolečin; kar od človeka gré, je enako pinjenimu mléku, v kterim majhne kúnadre plavajo. Kmalo se pridruži velika slabost, težave v žličici in hudo bljuvanje (kozlanje). Hud kerč mami roké, persi, nar hujši pa nogé in posebno meče (Waden). Život je merzel; kurji pot stopi po koži, ktera višnjeva prihaja; nobena žila se skorej ne čuti; bolnik je silno nepokojin. Čeravno je merzel kot léd, vunder vpíje, de mu je znotraj za zgoréti. Žeja je silna in le po merzli vodi hrepení. Večidel je do zadnje ure sam pri sebi. Kolera terpí 3, 5, 10 do 30 ur; včasih gré v vročinsko bolezin.

Če se kolera na dobro oberne, se začné bolnik po celim životu zlo potiti, in je po tem kmalo popolnama zdrav, ali ga pa še kake dni po malim driska žene, je slab in mu jéd ne diší.

Natora kolere še ni sicer prav popolnama znana, v tem pa so vunder večidel zdravniki edinih misel, de je kèrčna bolezin (Krampfkrankheit), pri kteri nanaglama vsa kri iz vunanjiga života noter vdari proti čevam, pljučem, možganam. Kér po takim gosta in černa kri v notranjih delih života zastaja in bolnika strašno nadležva, se vname prisad v njih, posebno v čevih, in od ondot driska postane. Če se pa preveč kerví na persi ali na možgane verže, pa bolnika zaduší in ga mertud (božji žlak) naglo umorí.

To, ljubi moji! sim Vam namenil zató razložiti, de boste zapopadli, zakaj de je grozno škodljivo, kolero z močnimi vinskimi cveti in močno dišečimi rečmí, postavim, s černim vinam, Hofmanovim, melisnim in enacim cvetam, s pôpram ozdravljati; tudi vroče pijače sploh ne teknejo takim bolnikam.

Kakó je tedej z bolnikam ravnati?

1. Poglavitno zdravílo je léd (Eis). — Kaj léd? boste rêkli — sej je bolnik že sam merzel kakor léd!

Léd, léd je sto- in stokrat poterjeno zdravílo. Bolník toži in vpíje, de mu je od notranjiga ognja konec vzeti in žeje poginiti. Natora samo kliče po merzli pijači, ktera bolnika krepčá, notranji kerč tolaži, bljuvanje in drisko manjša, černo gosto kri topí. Bolnik tudi nobene rečí v sebi ne obderží, vsako reč večidel naglo nazaj verže; samo léd ali práv merzla voda ostane v njem.

V ta namén naj človek srednje starosti vsake pol ure po 10 kosčkov ledú, ki so kot grah veliki, požrè. Bljuvanje in driska rada potem prejenjate, in želodec se saj toliko vtolaži, de če zdravnik pride in še druzih zdravíl da, jih potem v sebi obderží. Otrokam se da po manjši starosti menj kosčkov ledú.

2. Če pa ledú ni, naj se dajé, kar koli se more dobiti, merzla voda večkrat in po malim na enkrat. Bolj ko je voda merzla, boljši namestnica je ledú.

Če se je kolera po tem potolažila, naj se da bolniku po malim župe ali ječmenove kuhane vode; pa vse mora bolj hladno biti.

3. Kakor se morajo bolniku le merzle rečí vživati dajati, ravno takó je potreba, de se život od zunaj gorko derží. Če pa pravimo, de naj se život od zunej gorkó derží, ne pravimo, de bi hiša mogla zakurjena biti ali de bi se mogle na bolnika odeje devati, de komej sôpe pod njimi. To je napčno in silno škodljivo. Tudi pozimi naj bo hiša le srednje gorka, in odéja ne pretežka; zrak (luft) v hiši naj bo čist, torej naj se bolnik, kar koli je moč, čeden derží, in nepotrebni gledavci naj odstopijo iz hiše.

Kakó pa naj se bolnik po životu gorko derží? Takóle: gorko pa ne pretežko naj se odene; vroče cegle ali perstene steklenice (flaše) s kropam nalíte naj se položijo v rute zavíte na merzle ude, posebno na nogé. Kjer ga kerč stiska, naj ga strežniki pogostama s suknam ali flanelo dergnejo.

To ravnanje pripelje spet kri na vunanji život iz notranjih udov.

V tém naj obstojí vse ravnanje zoper kolero, če zdravnika ni. Če zdravnik pride in če kri posebno na persi in v glavo sili, bo pušal, in tako bolnika smerti otel.

Še enkrat vam rečemo, dragi bravci! išite nar poprej pomoči zdravnikove; če pa te ni, pustíte vse druge vračíla, in delajte, kakor smo Vam tukej svetovali, in prepričani smo, de nam boste hvalo zató vedili.

Dr. B.

Dolžnost svoj jezik spoštovati. *)

(Pridiga v Možburzi na Koroškim binkoštni pondeljk 1838 od sedanjiga mil. kneza in škofa Lavantinskiga g. g. Slomšeka.)

Sv. Duh je padel na vse, ki so besedo sv. Petra poslušali, ino (verni judovske postave) so se čudili slišati, de so verni veliko sort jezikov govorili. Djanje ap. 10.

Vpelanje.

Ves svét je velik tempel božji; od sončniga izhoda do zapada se njemu čast ino hvala poje, in vsaka stvar veličesti Vsigamogočniga sveto imé. Mala ptičica (slavul) v zelenim germu, ki po noči milo žvergoli; — velika postojna po planinah, ki visoko pod nebam leta ino se po hribih in dolinah s svojim mogočnim krohotam glasí; — mali pastirec, ki na paši na svojo stranšico piska, kakor grozoviten lev v pušavi, ki grozovitno rjoví; — mili glas zvonov ino orgel sladko petje v sveti hiši božji, pa tudi strahoviti grom, pred katerim se zemla trese in nebo maja; — tudi červič mali, naj ga ravno ne slišimo, kakor grilče droben po svojim jeziku Stvarnika svojga veličasti; nar lepši pa človek, katerimu je Stvarnik jezik dal — de bi mu z jezikam čast ino hvalo pel. Lepo je slišati glasne zvone peti; — še lepši veselo orgle žvergoleti; — nar lepši je človeški glas, s katerim poje ino govori, žaluje in se veseli; — beseda, katiro mu je vsigamogočni Stvarnik dal, je nar imenitnejši ino nar veči dar milosti božje. Brez besede alj govorjenja bi zemla žalostna pušava bila, ino vsaka človeška družina le tiho, dolgočasno zberališe mutastih divjakov. Nikdar ne moremo Boga dovolj zahvaliti, de nam je prelepi dar jezika dal.

V začetku je le samo en jezik (ena beseda alj govor) bil, kakor en Bog in Oče vsih; kedar so se pa ljudje pomnožili, se po svetu razširili, pa tudi pohujšali, jim je Bog per zidanju Babilonskiga turna jezik zmedel, ino jim več jezikov govoriti dal; in sv. Duh je vse te jezike posvetil, de bi se v njih božji nauk oznanoval ino Bogu spodobna hvala pela, de bi vsi jeziki spoznali, de je Kristus veličešni Sin svojiga nebeškiga Očeta. „Velik šum je vstal iz pod neba, — ino prikazali so se razdeleni jeziki kakor ognja na apostelne, ino so bili napolneni vsi z sv. Duham ino so v mnogoterih jezikih jeli govoriti, kakor jim je sv. Duh dal izgovarjati. Tudi na druge verne se je sv. Duh razlil, de so veliko sort jezikov govorili ino visoko Boga častili.“ Djanje ap. 2, 1 — 4.

---

*) Iz letašnjih »Drobtinc« po obljubi Novíc v 21. listu.
Vredništvo.

Kaj se vam zdi: alj bi bilo boljši, de bi vsi ljudjé le samo v enim jeziku govorili?

Kratko nikar! Žalostno bi bilo orgel petje, ako bi vse pišale enako pele; dolgočasna bi bila muzika, alj bi ne bilo več muzikalskih orodij (inštrumentov), — žalosten in dolgočasen bi bil tudi svét, naj bi vsi ljudje le v enim jeziku marnvali. Ravno tak lehko bi bilo vsegamogočnimu Bogu vsim ljudem en jezik v govorjenji dati, kakor dati apostelnam v vsih jezikih govoriti; alj božja previdnost in modrost tega ni storila; za to je sv. Duh na binkoštno nedelo vse jezike posvetil, de vsak svoj jezik, v katerimu govori, po vrednosti z hvaležnim sercam štimá, in za-nj Bogu spodobno čast ino hvalo da. To smo tudi mi storiti dolžni.

1. V Evropi, v nar srečnejim delu sveta, v katerim mi živimo, so nar imenitneji trije jeziki: latinski, nemški ino slovenski. Kako jih moramo prav spoznati, vam bom v pervim delu svojiga govorjenja pokazal.

2. Med vsimi jeziki mora Slovencam njih materni jezik nar ljubši biti. Kako ga moramo k božji časti ino svojimu izveličanju prav spoštovati: bom vam drugič povedal.

Bratje ino sestre moje! Slovenc bom Slovencam nove besede iz ljubezni materne govoril, v slovenskim jeziku, kteriga je tudi sv. Duh apostelnam govoriti dal. Vselej so Slovenci besedo božjo radi zvesto poslušali; zaupam de tudi vi!

(Dalje sledí.)

Le pravično!

Odgovor »Koroškimu Slovencu« in gosp. Svečanu v 56. listu Slovenije.

Ojstre besede smo brali od Vaji, draga rodoljuba! v 56. listu Slovenije čez Ljubljano „de spí, de se ne gane, de nima življenja, de se je za zjokati nad njo“ i. t. d.

Ne moremo rêči, de je Vajina ojstra sodba popolnama kriva. Tudi mi spoznamo in z nami veliko Ljubljančanov in Krajncov, de pri nas je vse premalo praviga domoljubja, de smo zares vse premerzli za prid in blagor domovíne. Tudi mi dobro vémo, de — ko bo železnica v Terst dokončana, — če bo krajnska dežela kronina deželica sama za-se ostala, — ko bo Ljubljana veliko uradnikov (Beamten) zgubila, ki zdej mestu velik zaslužek dajo, — če bojo šole le na manjši in višji gimnazij pomanjšane, namest na vseučeliše pomnožene, — če se bosta, kakor se zdej govorí, Celjovec in Terst med apelacíjo delila, Ljubljana pa tudi v tem na suhim ostala, — če se bo vse to in morebiti še več zgodilo, bo zares bela Ljubljana bleda Ljubljana postala! Vsiga tega se je po pravici bati, in gotova resnica je, de v tem ozíru Ljubljana spi. Vunder pa še zmirej z nekolikno zaupljivostjo príčakujemo, de se bojo ganili naši deželni stanovi ali pa mestna srenja, ki so sedaj še naši starašini in postavni namestniki in zagovorniki dežele in se za marsiktero potrebno reč potegnili, de — preden bo „prepozno“, tudi naša domovína to doseže, kar dobijo druge dežele, in de se to, kar se bo po vpeljanji novih naprav na eni strani zgubilo, saj na drugi strani nadomesti. Ministerstvo se gotovo ne bo nobene krivíce vdeležilo, če se mu le odkritoserčno pové: kaj nam je potréba. Pa povedati se mu mora in na znanje dati ob pravim času, — če ne, ne vé deželnih želj in potreb. — Poglejmo Korošce: kako naglo in iskreno so se potegnili za samostojno kronovíno in za ločitev od nas; ali jim bo to zares v prid ali ne, tega nam ne gré tukaj presojevati; mi hočemo s tém le to dokazati, de se Korošci vèrlo potegujejo za svoj dobiček. Vzemíte jim apelacíjo, in vidili boste, kako bojo spet na noge stopili. — Poglejmo dalje na Teržačane, Goričane i. t. d. povsod se kaže iskrenost za svojo domovíno. V tém ozíru zares Ljubljana spi, in v vsim tém so Vaji besede, draga rodoljuba, žali Bog! resnične besede.

Ali — če rodoljubni „Koroški Slovenci“ pravi', de Krajnci nismo terjali ilirske kronovíne, se v tém silno moti. Terjali smo jo, kakor so „Novíce“ že povedale z gorko, krepko besedo, in če bi bili brali, kar je v ti zadevi na Dunaj na ministerstvo šlo, bi nam mógli rêči, de se je vse storilo, kar je bilo moč storiti. Če pa nekteri na deputatíje tolikšno imenitnost stavijo, so mende pozabili, kar je večkratna skušnja učíla, de deputacíje le toliko opravijo, kolikor se njih prošnje ali terjanja na druge podpore opirajo. — Dalje pravite: „Koroški Slovenci se poganjajo za Slovenijo, — ali nemška stranka jim roke veže.“ Prosimo Vas, povejte nam dela, ktere so Slovenci na Koroškim dopernêsli v ti reči, ko je še čas bil, za-njo kaj storiti? Brali smo zares več gorečih, za slovensko domovíno lepo vnetih spisov v slovenskih časopisih, ktere pa malo kdo izmed tistih bêre, za ktere so posebno pisani. Ali so pa take, če še tako goreče in pravične besede nekterih rodoljubov v časopisih zadosti v tako imenitnih rečéh? ali se je večína slovenskiga ljudstva v ti reči kaj ganíla? ali je šla deputacíja ali pa prošnja v pismu na dolgo terpeči Celjovški deželni zbor, ali na Dunaj? Mi nismo tako napetih misel, de bi rêkli: v takó imenitnih rečéh, ktere zadevajo ločitev deželanov od deželanov, je že zadosti, če jih le 10 ali 20 govorí. Sej véste, kakošni odgovor takim posamesnim vošilam da. Še menj pa nam v glavo gré, kako de mora kdo terjati, de bi kaka druga dežela tako ločitev terjala, če se tisti, ktere ta reč nar poprej zadeva, niso samí pervi na postavni poti, ktera je dolgo odperta stala, te rečí poprijeli.

Dalje pravite: „Goriški in Primorski Slovenci kličejo na vès glas, — alj laška stranka jih sili prekositi.“ — Resnično Vam povémo, de mi nimamo od tega klica Goriških in Primorskih Slovencov, kteriga bi tako rado zaslišali, ne duha ne sluha. „Slavjanski Rodoljub“ se je scer v Terstu krepko oglasil, pa v tem glasu ne slišimo nič druziga kakor glas eniga domorodca, ki spijoče Slovence še le zbuja, de naj se ne dajo od laške stranke vjeti. Od kakiga protêsta Istrijanskih in Goriških Slovencov zoper taljansko stranko, — od kake deputacije zoper taljansko deputacíjo, — od kakiga písma na ministerstvo ni ne duha ne sluha. Kje je tedaj „tisto klicanje na vès glas“? Mi ga od nikodar ne slišimo. Morebiti se bolj v Reko, kakor v Ljubljano sliši.

Dalje pravite: „Štajarski Slovenci bi iz serca radi stopili v kolo slovensko, alj nemška stranka jim na vso moč brani.“ — Kar smo od svojih bratov na Koroškim rêkli, to veljá tudi od naših bratov na Štajarskim. Same želje v sercu, ali posamesno razlite v časopisih niso zadosti v takó imenitnih rečéh, ko je bil še čas na pravim mestu združeno govoriti.

Kar tedej zadéve v narodskih rečéh vtiče, nam Krajncam nihče po pravici očitati ne more, de bi ne bili saj toliko storili, kakor naši sosedje na Štajarskim, Koroškim, Goriškim in Istrijanskim. Mi smo marsiktero reč sprožili in kaj maliga smo tudi doségli.

Tedaj le pravično! In pomislite, de tudi pri nas na čisto slovenki zemlji se tacih ljudí ne manjka, kterih pravílo (Wahlspruch) zoper nas se glasí:

»Vse je dobro, vse pravično,
Kar v sramoto vašo je;
Nespodobno, nepravično,
Če kdor vas pravico če!«

Tedaj

Tedaj le pravično!

Poslednjič še eno vprašanje: Mi Krajnci smo se že po več potih potegnili za napravo vseučeliša (Universität), ktero smo že nekdaj imeli, in v kterim spoznamo nar močnejši podstavo napredovanja učenosti in vednosti v duhu domorodnim. V vsaki deželi pa ne more vseučeliše biti, in srečni bomo, če se za vès slovenski narod eno napravi. Ljubljano čislate za serce slovenskih dežel, in to čast zaslužiti si bojo rodoljubni Krajnci vedno prizadevali. Povejte nam pa, dragi gospod! ali se je pri Vas kaj storilo za to vsim Slovencam namenjeno napravo? Ali se je položila kakošna prošnja za to na Dunaj? ali se morebiti še le bo? Zadnji čas bi bil.

Tedej le pravično! Saj toliko nam perzanesite, de mi Kranjci nismo sami vsiga krivi, če ni vse tako, kakor prav domorodec želí, — in de nam Krajncam samim vsiga nikar ne nakladajte!

Sicer nam pa nikar za zlo ne vzemíte, de smo ravno tako odkritoserčno govorili, kakor ste Vi v 56. listu Slovenije pisali.

Novičar iz Ljubljane.

Razun silno žalostne novíce, de je g. Mažgon, učenik pravdoslovja in c. k. kriminalni aktvar, hudo hudo zbolel, nimamo iz Ljubljane ta teden nič posebniga oznaniti. Bog ohrani domovíni eniga njenih nar vredniših mož, in mu daj ljubo zdravje spet! — Šole bolo kmalo pri kraji, in željno pričakujemo oznanílo novih šolskih naprav za prihodnje léto. — De ne bo Novičar prekratek, moram častitim bravcam smešnico povedati, de je te dni Lloydov dopisnik p. po naših vošílih tri dela ali fakta iz Ljubljane svetu oznanil! „Drei Worte nenn' ich euch inhaltschwer" etc. In kakšne fakta so neki to? bojo bravci radovedno prašali.

Biba leze, biba ni —
Tovor nêse, — kôza ni.

Če so časopisni spisi fakta, so tudi vganjke v pratiki fakta. Pa dajmo veljati, de so časopisni spisi fakta, — kakšne fakta so neki, ki jih p. oznani? En pregrešen faktum je Novícam denunciral, drugi faktum nemškimu Ljublj. časopísu, tretji pa Slovenii. Od poslednjih dveh časopisov nam ne gré govoriti, ker mu bosta že g. vrednika sama odgovorila, če sta „Lloyda" brala in za vredno spoznala, mu kaj odgovoriti. Mi bi mu ne bili nič odgovorili, ako bi nam ne bil p. posebno lepe priložnosti dał, mu enkrat njegovo maškaro popolnama iz obraza potegniti in svetu pokazati, kako nesramen, zraven tega pa tudi kako nespameten natolcevavc je pleno titulo p. — Pregrešin faktum Novíc imenuje, de so v 8. letašnjimu listu en spisek natisnile, ki zoper ministersko vošílo Krajncam odsvetuje, za Frankobrodski zbor poslance voliti. To je tista neizrečena pregreha, od ktere je p. že v Gracarci kvasil!! Gosp p! ali ne véste, de je ravno naš ponos (Stolz), de smo to že poprej storili, kar je naše ministerstvo nekoliko pozneje ojstro ukazalo. In — ali ste pozabili, de je neke tedne poprej pomnoženi odbor naših deželnih stanov z gosp. predsednikam vred še veliko več storil kakor mi, kér je v iménu krajnske dežele pismo zložil in to pismo presvitlimu Cesarju poslal, v kterim s krepko besedo prosi: „de naj se vsi avstrijanski poslanci iz Frankobroda nazaj pokličejo." Kakor de bi danes bilo, se še vém spomniti tega zbora 13. dan listopada 1848, v kterim sim jez predlog storil, de naj pomnoženi deželni odbor zavoljo nevarnosti, ki Avstrii iz Frankobroda žuga, Cesarja prosi, de naj se Krajnski poslanci nazaj pokličejo. Na to je g. grof Andrej Hohenwart, c. kr. dvorni svetovavec in ud tega zbora, besedo poprijel in rekel: Ja! jez grém še dalje in predlog storim: de naj se sploh vsi avstrijanski poslanci iz Frankobroda nazaj pokličejo" — in enoglasno je poterdil z gosp. predsednikam vred deželni odbor ta predlog g. grofa And. Hohenwarta, — in g. baron Kodelli, referent, g. grof Hohenwart, g. vitez Kreucberg in jez smo bili od zbora izvoljeni, pismo na presv. Cesarja sostaviti, ki je šlo s to prošnjo na Dunaj. Če ga hočete brati, ga najdete v dokladi lanjskih Novíc. — To je bil faktum, prav faktum, in sicer faktum po volji velike večíne Krajncov. Zakaj ne natolcujete (verdächtiget) tega zbora, ki je še veliko več storil zoper vošilo ministra? Zakaj natolcujeta le uboziga vrednika, ki je le nektere nedolžne spise v svoj list vzel, ki so bili le besede in ne faktum? Morebiti zavoljo tega, kér je bil mesca svečana še ravno tistih misel, kakor mesca listopada, zató kér se tudi okoljšine niso clo nič spremeníle?! Če ste Vi, p. petelin na strehi, kteri se vsak dan po vsakim vetričku drugači obrača, ne morete vunder kaj taciga od pošteniga vrednika terjati. Kaj bi bravci od taciga vrednika sodili? Novíce kakor sploh vsi Ljubljanski časopisi imajo ta nadpís vsih Slovencov na čêlu: Močna, edína, samostalna, svobodna Avstrija z enakopravnostjo vsih narodov! Za to smo stali v nar nevarniših časih; kdor ne verjame, naj preíše vse dela Slovencov, in naj prebere vse časopisne liste, — za tó pa se bomo tudi poganjali skozi in skozi, kér nam je vstava naša postava. — Nespametno je tedej, de nas p. natolcuje, in se tako nevedama v zadrego zaplête, de tudi druge visoke gospode natolcva, kterih se natolcvati gotovo bojí! — Poslednjič hvali gosp. p. Krajnsko ljudstvo, de se nič ne vdeleži teh djanj (Facta), ktere nam očita — pa revček s tem spet kaže, de ne misli dalje, kakor seže. Krajnci so očitno pokazali, de se radi vdeležijo dobrih dél — saj so le malokje volili poslance v Frankobrod, zato kér so že davnej spoznali, kar se je poslednjič zgodilo, in kar bi bili trije krajnski poslanci javalne vbranili. — Poslednjič moram Krajncam imenitno novíco oznaniti, de se je zdej vunder enkrat en politiško-omikan mož najdel, ki iz Krajnskiga v neki nemški časopis v Gradec (Constit. Zeitung aus Steyermark) dopise pošilja, kteri brez enostranosti pravíco govorí, in ki bo vunder tudi iz Krajnskiga kaj druziga povedati vedil, kakor nesramne in lažnjive kvante, ki nimajo ne nóge ne glave.

Vrednik.

Novičar iz mnogih krajev.

Cesar so se namenili k Banovi armadi v spodnje kraje Ogerskiga podati, pa bojo vunder to pót opustili, kér jim je od več straní odsvetovano bilo, se nikar v nevarnost taciga popotovanja podati; sliši se, de jim je tudi Radecki zavoljo tega pisal in to pot odsvetoval. — Poslednji teden je prinesel veliko imenitnih novíc iz Ogerskiga, de je avstrijansko-rusovska armada Ogre na več krajih premagala in jim imenitne mésta vzéla; 3. dan t. m. so dobili Rusje Debrecin, eno poglavitniših Ogerskih mést, v posést; prebivavci tega mesta so se prostovoljno Rusam podvèrgli; 11. dan je bil pri Komarnu hud boj, v kterim je naša armada premagala; gotovo je, de ste tudi Buda in Pešt v posesti naše armade; Kremnico in Štavnico, kakor Sibinj so tudi Rusje posédli. Pravijo, de nar veči moč ogerske armade stojí poleg Komarna v taboru, z ròvi (šancami) močno obdanim. V Komarnski terdnjavi zapoveduje zdej Juri Klapka; iz terdnjave molé černe in bele bandera v znamnje, de se hočejo vojaki v terdnjavi na smert in življenje vojskovati. Tudi

Petrovaradin imajo še Ogri v oblasti, pa vojakam v ti terdnjavi posebno za kurjavo tako hudo gré, de morajo strehe podirati, de imajo s čim kuriti. Pri Titelu da general Knižanin ròve kopati; ta kraj je zató imeniten, kér se kaže, de misli puntarski general Bem tukaj predréti. Ban se pomikuje proti Segedínu in se misli z Rusi, ki maršírajo iz Erdeljskiga in Banata, združiti in Segedín napasti. Med Bajšam in Topolam je 7. dan t. m. Ban Ogre tako razbil, de ne eden ni vtekel. — Košut je s svojo vlado zdej v Velkim Varadinu, ki je močno vterjen in s živežem preskerbljen tabor, kjer Ogri noč in dan vsaktere sorte orožja delajo. Košut je unidan rekel: „de hoče zmagati ali umreti, njegovo življenje mora neomadeževano v zgodovinskih bukvah zapisano stati; tedaj noče ne uíti, pa tudi s svojo roko se ne ob življenje pripraviti(?)“ Ogerski general Dembinski, od Rusov od Tartranskih gorá spoden, ni več vikši vojskovodja, ampak stojí pod vodstvam Mešarosa. — V Ljubljanskih nemških Novicah smo v saboto brali veselo oznanilo feldvebeljna Mihela Knafliča iz bolnišnice v Radgoni na Štajarskim, kteriga so njegovi znanci že mertviga mislili, zató ker je bil tudi v tisti bitvi pri Komarnu 26. mal. travna, od kodar smo slišali, de jih je toliko našiga krajnskiga regimenta smert storilo. Naš rojak Knaflič, iz Mojstrane na Gorenskim domá, piše svojimu prijatlu, de jih ni toliko padlo, kakor so nam žalostne novice oglasile, ampak več jih je od Ogrov le vjetih bilo (2 stotnika, 1 lajtnant, on in pa še feldvebel Markuta, 14 korprolov, 16 podkorprolov in 270 prostákov ali gmajnarjev). 2 mesca je bil v terdnjavi vjét; 10. rožnika je srečno všel in se na pol mertev 4. dan t. m. v Radgono priplazil, od kodar bo drugikrat več pisal. Sliši se, de je Radecki ukazal, de se ima mesto Milan vtaboriti. Radecki je zdej v Monci, in je Sardincam, ki se še zmiraj branijo, vojskini dolg plačati in mir dogotoviti, zadnjo odlogo dal, svojo dolžnost storiti; če ne, bo on v Turinu, Sardinskim poglavitnim mestu sam mir dokončal. In Radecki je mož beseda. Ž njim in z njegovo armado se ne dajo burki vganjati! — Rim je padel — Francozam v oblast 3. dan t. m. Sliši se, de francozko in avstrijansko ministerstvo se zdej menite, ktere kraje boste zedinjene s svojima armadama obsésti dale, dokler se ne vséde spet Papež na Rimski tron. — Danci in Nemci v Šleswig-Holsteinu so se spet v vojsko zaplêtli, in pri Fridericii so Danci zmagali. To je nova zadréga za Prajsovskiga kralja. — Scer je pa na Nemškim punt že večidel pri kraji. Premagani puntarji so se zlo v Švajco vèrgli. — Na Vorarlberški (Tiroljski) méji stojí okoli 12,000 mož naše armade, ki je posebno iz Laškiga sèm prišla. — Ban Jelačič ne bo kmalo vedil kam z darovi, ki jih dobiva. Komaj smo slišali od sreberniga sčita (Schild), ki mu je namenjen, se že spet nabirajo doneski za krasni mêč, kteriga mu hoče družba njegovih spoštovavcov v Zagrebu v spomín njegovih slavnih dél podariti. Vsi spoštovavci Bana so povabljeni, svoje doneske v Zagreb poslati. Na eni strani meča bo vpis v latinskim jeziku: „Baronu Jelačiču Buzimskimu, banu, hvaležna domovína, v létu 1849“ — na drugi strani pa navadna poslovica bana v horvaškim jeziku: „Što Bog dade i sreča junaška“, to je po slovensko: „Kar Bog da in sreča junaška“. — Cesar s svojimi ministri so dali 7. dan t. m. en ukaz za Horvaško in Slavonsko, en ukaz pa za Ogersko deželo: de naj se grajšinam, ktere po vzdignjeni pa še ne odškodovani desetíni in tlaki veliko škode terpé, nekoliko plačila berž na ta dolg naprej odrajta. tako naj se tudi duhovnam zguba desetíne z nekolikšnim pred plačilam polajša. — Naš minister pravíce in notranjih oprav je neizrečeno priden; dan na dan razglasuje zdaj za eno zdaj drugo deželo nove postave za odkškodovanje gruntnih davkov in za napravo sodnjiških deželnih gospósk; kmalo bojo mende prišle tudi naše dežele na versto. — Nova naprava učenja v latinskih šolah je bila mende pretečeni mesec pri ministerstvu uka dokončana; za vsakteri uk bo prihodnjič posebin učenik. Komej že pričakujemo novih šolskih naprav za vse šole. Pravijo, de bo Dr. Hye minister úka. — Minister Stadion še ni zdrav, in se je unidan s svojim bratam in zdravnikam na Česko podal, od kodar se misli v kako mórsko kopvo podati. — Tudi minister kmetijstva g. Tinnfeld je zbolel, in se bo, ko bo kolčikanj boljši, za nekoliko časa na Štajersko podal, se pokrepčat. — Te dní so na Dunaji spet za 1,550,000 gold. razsterganih bankovcov sožgali, ki niso bili za nobeno rabo več. — Novi bankovci za 6 in 10 krajc. so že tudi v Ljubljani. — Bere se, de je Füster iz Hamburga, kjer je dozdej bil, v Brüssel v Belgijo zbežal. — V Pragi je kolera precej huda; pobrala je poredama tudi 5 bogoslovcov v duhovšnici, kjer so staniša premalo zračne. Na Štajarskim kolera ni huda večidel merjejo le delavci na železnici, kar pa ni čuda.

Priporočílo novih bukev za mladost.

Hvale vredna misel gosp. Lerherja, bukvarja v Ljubljani je bila, de je dal bukve slavniga Jaisa v slovenski jezik prestaviti, kterim se pravi: „Zgodbe in povésti polne lepih naukov za otroke, pa tudi za odrašene ljudí.“ Hvale vreden je pa tudi slovenski jezik bravcam Novíc dobro znaniga gosp. Cegnarja, v kteriga je imenovane bukvice iz nemškiga lepo prestavil. Z dobro vestjó jih tedej zamoremo slovenski mladosti, posebno pa za šolske darila priporočiti. V nemškim so bile te bukvice že 26krat natisnjene; nadjamo se, de se bojo tudi v slovenski obleki vsacimu prikupile in de se bo kmalo drugi natís potreboval. Tudi bukvotiskár se je dobro obnesel, in kér 2 zvezka v ene bukvice lično zvezana le 20 krajc. veljata, jih priporočuje tudi nizka cena.

Kratkočasnica.

Pri pôstni pridigi so neki gosp. fajmošter takó milo pridigovali, de je vse jokalo, samo eden ne. Ko ga vprašajo, zakaj de se pa ti nisi jokal? jim odgovorí: „Sej nisim iz te fare.“

Oznanílo

udam c. k. krajnske kmetijske družbe.

Sèmtertjè se je slišalo že vprašanje: zakaj de kmetijska družba ne napravi po sklepu poslednjiga velkiga zbora poddružnic po deželi? Na to vprašanje oznanimo častitim udam kmetijske družbe, de po sklepu veliciga Dunajskiga kmetijskiga zbora naj se poddružnice napravijo po novo napravljenih deželnih kantonih. Kér pa novi kantoni še dosihmal niso napravljení, tedaj tudi dosihmal poddružnic nismo môgli vstanoviti. Berž pa, ko se bo to zgodilo, bomo s pomočjó blagih udov kmetijske družbe vstanovili družbine poddružnice.

Dalje se da častitim udam še tudi na znanje, de ravno zdej je poslednji zvezek nemškiga kmetijskiga letopísa (Annalen) na svitlo prišel in bo med ude razdeljen, za kteriga gré po družbinih postavah v povračílo tiskarnih stroškov 1 gold. odrajtati.

Odbor krajnske kmetijske družbe v Ljubljani 10. maliga serpana 1849.

Današnjimu listu je pridjan 26. dokladni list.

Natiskar in založnik *Jožef Blaznik v Ljubljani.*